

GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ¹

Doç.Dr. Gülsün ŞAHAN
Bartın Üniversitesi
gsahan@bartin.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1215-9727>Özet

Bu çalışmanın amacı göçmen çocukların eğitiminin önemine dikkat çekmek, konu ile ilgili yapılmış çalışmalarını değerlendirerek öneriler geliştirmektir. Çalışmada doküman analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, çocukların ailedeki öğrenme ortamının, ailede uyması gereken kuralların önemli olduğu, ailelerin çocuklardan beklentileri, anne-babanın aldığı eğitim ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, ailenin geldiği ülkeye ya da bölgeye uyumu ve dil yeterliliğinin çocukların eğitimini önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların gelinen ülkenin dilini öğrenmesi, sosyal çevreye uyum sağlaması, sosyal etkinliklere katılması, okul başarısını etkilemektedir. Ayrıca okul öncesi eğitim, çocukların okula uyumunu, dil gelişimini ve çevreye uyumunu kolaylaştırmaktadır. Çeşitli nedenlerle ülkesini ya da bölgesini değiştiren çocukların eğitimi için alınacak önlemlerin hem çocuğa hem ülkeye önemli katkısı olacağı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Göçmen çocuklar, eğitim hakkı, okula uyum.

EDUCATION OF MIGRANT CHILDREN

Abstract

The aim of this study is to draw attention to the importance of the education of immigrant children, to evaluate the studies on the subject and to develop suggestions. Document analysis was used in the study. According to the results, it has been understood that the learning environment of the children in the family, the rules that must be followed in the family are important, the expectations of the families from the children, the education received by the parents and the socio-economic level of the family, the adaptation of the family to the country or region where they come from, and language proficiency also affect the education of the children significantly. Children's learning the language of the country of origin, their adaptation to the social environment, their participation in social activities affect their school success. In addition, pre-school education facilitates children's adaptation to school, language development and adaptation to the environment. It can be said that the measures to be taken for the education of children who change their country or region for various reasons will contribute significantly to both the child and the country.

Keywords: Immigrant children, right to education, school adjustment

GİRİŞ

Dünyanın pek çok yerinde sürmekte olan savaşlar ve ekonomik sıkıntılar insanları doğdukları ülkelerden farklı ülkelere göç etmeye zorlamaktadır. Savaş ve göçler, en fazla çocuk ve kadınlara zarar vermektedir. Zor şartlar altında başka ülkelere giden göçmenlerin gittikleri ülkelerde yaşam hakları korunmaya çalışılmaktadır. 2020 göç raporuna göre, dünyada 7,7 milyar insan yaşamaktadır ve bunların 272 milyonu göçmendir. Bu insanlar, zorunlu ya da gönüllü olarak bir yerden başka yerlere göçmektedirler. Bu hareketliliklerin göç sayılması için bir yıl ya da

¹ Bu çalışma; 12-14 Mayıs 2022 tarihinde yapılan İCONTE 13. International Congress on New Trends in Education'da yapılan "Göç, Çocuk ve Eğitim" başlıklı konuşmadan üretilmiştir.

üzeri süreyi kapsamaması, uzak bir mesafeye gidilmesi, siyasi sınırların geçilmesi gerekmektedir. Son yıllarda yapılan savaşlar da insanları ülkesinden göçmeye zorlamaktadır. Suriye ve Ukrayna'daki insanlar savaştan kaçarak başka ülkelere sığınmışlardır. Savaş nedeniyle ülkesinden göç etmek zorunda olanların yanı sıra, ülke içinde de ekonomik nedenlerle mevsimlik olarak göçmek zorunda olanlar ve onların çocukları da göçmen statüsünde yer almaktadır. Ülkesinden ya da evinden ayrılan çocukların beslenme, barınma, güvenlik, eğitim gibi bir çok sorunla karşılaşmakta, eğitimleri de aksamaktadır. Çocuk hakları sözleşmesinin 28. Maddesine göre, "Her çocuk eğitimini tam yapabilmek için desteklenir ve korunur. İlköğretim parasız ve hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için hak ve zorunludur", Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde "Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz" (Soydan, Karaman vd., 2008) denilmiş, İnsan Hakları ve Çocuk Hakları Bildirgelerinde yer alan hükümler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. Maddesinde Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi başlığı altında güvence altına alınmıştır. Bu maddeye göre; hiç kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz, bu hakkın kapsamı kanunla düzenlenir. Bu açıklama, Milli Eğitim Temel İlkelerinde "Eğitim Hakkı" başlığı ile ele alınmış "İlköğretim görmek, her Türk vatandaşının hakkıdır" denilmiştir (Şahan, 2021). Unutulmaması gereken en önemli konu, çocukların yani geleceğin mimarlarının, eğitimin nesnelere değil, bizzat özneleri olduğu gerçeğidir (Gencer, 2017). Bu çalışmanın amacı; göçmen çocukların eğitimine ilişkin yapılmış çalışmaları değerlendirmek ve öneriler geliştirmektir. Bu çalışmada Almanya'da Türk çocukları, Suriye'den gelen çocuklar, mevsimlik işçi çocuklar ile okullarda alınması gereken önlemler üzerinde durulmuştur.

YÖNTEM

Bu çalışmada doküman analizi tekniğinde yararlanılmıştır, doküman analizi yöntemi, var olan dokümanlara ulaşma, kaynakların orijinal olup olmadığını teyit etme, dokümanı anlama, analiz etme, veriyi kullanma şeklinde tanımlanabilir (Kıral, 2020). Bu çalışma için göçmen çocukların eğitimine yönelik makaleler taranmış, elde edilen sonuçlar özetlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde elde edilen bulgular özetlenmiş olup özellikle göçmen çocukların eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözümlere yer verilmiştir. Okullar, ev sahibi toplumun yabancıları kucaklayabileceği, karşılaşma mekânı olarak çocukların arkadaşları ve velileriyle kaynaşmasına da olanak sağlar. Devlet okullarında göçmen çocukların olması önemlidir. Aynı zamanda bu devlet okullarında da öğretmenden öğrenciyeye göçmenlere yönelik uyum ve kültür eğitiminin de verilmesi gerekir (Çakırer Özservet, 2015). Türkiye ilk olarak 1960 yıllarda Avrupa'ya göçmen işçi yollamaya başlamış, göçmen işçilerin arkasından onların çocukları da göçmenlik kavramı ile tanışmışlardır. Göçmenlerin ve çocuklarının karşılaştığı ilk sorun dil olmuştur. Gidilen ülkelerde okula başlayan çocuklar ana dillerinden çok farklı bir dil ile karşılaşmış anlamadıkları bir dil ile eğitim almaya çalışmışlardır. Şahan (2012), tarafından yapılan bir çalışmada, Almanya'da ilkokullara devam eden Türk öğrencilerin başarılarını etkileyen faktörler incelenmiş, öğrencilerin öğrenme ortamları, aile içindeki düzen ve kurallar, ailelerin beklentileri, anne-babanın eğitimi ve maddi durumu, ailenin Almanya'ya uyumu ve dil yeterliliğinin önemli olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca dil performansı, sosyal çevre, sosyal etkinliklere katılım, okul öncesi eğitim de çocukların başarısını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. PISA verilerine göre Avrupa ülkelerine yeni göç eden göçmen çocuklar yeni bir dil öğrenme, ev sahibi ülkenin sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlama ve okul sistemini tanıyamama gibi nedenlerle eğitimde zorluklar yaşamaktadır. Buna bağlı olarak göçmen çocukların diğer çocuklara göre akademik başarıları düşmektedir. Bununla birlikte ailesi göçmen olan ve göç edilen ülkede doğan çocukların da akademik başarısının diğerlerine göre düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle göçmen çocukların ev sahibi ülkede bir eğitim eşitsizliği ile karşı karşıya oldukları ve öğretim dilini öğrenme, okul koşullarını tanıma ve entegrasyon gibi desteklere ihtiyacı olduğu söylenebilir, ayrıca göçmen çocuğun okul başarısını etkileyen faktörler temelde kamu göçmen politikaları ve eğitim politikaları üzerine odaklanmaktadır. Eğitim politikalarının yetersizliği sonucu göçmen çocukların okulda eşit olmayan koşullarla mücadele etme, öğretmen ve okul çevresine yönelik

beklentilerinin karşılanamaması, olumsuz sosyo-kültürel özellikleri ile dil yetersizliği de başarıyı olumsuz etkilemektedir (E.U., 2012, akt. Ereş, 2015; Eren, 2019). Kültürlerarası değişim karşılıklı anlayış ve iyi ilişkiler kurulması ile olanaklıdır. Birbirini tanımayan insanlar birbirinden korkar o yüzden sadece ev sahibi toplumunun diğer toplulukları tanımalarını beklemek yerine azınlık olan toplulukların da çoğunluğu tanımak için gayret etmesi gerekir bu nedenle karşılıklı iletişimin istenilen düzeyde olması için zaman ve gayret gerekmektedir. Karşılıklı atılacak adımlar kültürel anlamda değişimi gerçekleştirecektir (Yılmaz, 2022, 133). Ülkemiz göç olayları karşısında hazırlıksız bulunmaktadır. Hızla artan nüfus ve köylerden şehirlere gerçekleşen göçler karşısında göç alan şehirler yetersiz kalmaktadır. Son yıllarda özellikle Suriye’den gelen mültecilerin şehirlere olumsuz etkisi de gözden kaçmamaktadır. Özellikle ülkemizin doğu bölgelerinden yapılan göçlerin zorunlu sebeplerle gerçekleştiği görülür. Terör ve güvenlik sorunları ile göç eden ailelerin kentlere uyumları da zor olmaktadır. Kentle bütünleşmekte sorun yaşayan aileler şehirleri köyleştirmektedirler (Eroğlu ve Gülcan, 2016). Bir diğer göçmenlik konusu mevsimlik işçi göçleridir. Aileleri ile birlikte göç etmek durumunda kalan çocuklar da kısa ya da uzun süreli olarak eğitimden yoksun kalmakta, eğitimi kesintiye uğramaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarına yönelik olarak mobil okul dahil çocukların ayağına öğretmen götürmek gerekir, 222 sayılı kanuna göre bu çocukların eğitim alması zorunludur. Örgün eğitim dönemi içinde çocukların en yakın okula taşınmalı eğitim yoluyla alınması ya da o bölgelere çadır sınıfların kurulması gerekir (Gülcan, 2020). Ayrıca göçmen çocukların geldikleri okullarda bir çok önlemin alınmasına ihtiyaç vardır. Öğretmen ve yöneticilerin de bu çocukların eğitimine yönelik eğitim almaları önemlidir ancak Almanya’da ya da Türkiye’de öğretmenlere ve öğretmen adaylarına göçmen çocukların eğitimine yönelik eğitimlerin verilmediği anlaşılmaktadır (Şahan, 2018).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Okullar yeni topluma uyum sağlama ve geleceğe hazırlık arasında bir köprü görevi üstlenmektedir. Okullarda göçle gelen çocukların sorunları ve ruh sağlığı ile ilgili problemlerinin gözlenebildiği, sağlığa ulaşım için yönlendirilebildiği, topluluk içerisinde uygun koşullar sağlandığı sürece uyumun ve ait olma duygusunun daha kolay kazanılabildiği kurumlardır (Gümüşten, 2017). Eğitim özellikle göçmenler için önemli bir sorun alanıdır. Her göçmen çocuğun eğitime katılması esas alınmalıdır. Devlet okullarında göçmen çocukları eğitime katacak projelere yer verilmelidir. Tüm bu alanlarda yapılacak çalışmalar çocuğu olumlu etkiler ancak çocuğun acil olarak yerel çocuklarla ilişki kurması, iletişime geçmesi gerekmektedir. Mevsimlik olarak göç eden çocuklar buldukları bölgelerde okullarına düzenli devam edememektedir ve kısa sürelerle gittikleri yerde eğitimleri aksamaktadır. Mevsimlik göçler nedeniyle okula gelen öğrencilerin okulda sosyalleşmesini sağlamak için sosyal beceri eğitimlerinin yanında bilişsel sosyal beceri eğitimleri ve oyun temelli oryantasyon çalışmalarının yapılması, kasım ayı öncesi-nisan ayı ve sonrasında da öğrencilerin okula devamının sağlanması için aileler ile devamlılık sözleşmesinin uygulamaya konulması, Rehberlik Araştırma Merkezlerine etkili bir iletişim için tercüman yardımı veren özel eğitim değerlendirme kurullarının oluşturulması, özellikle okul müdürleri ve öğretmenler için eğitim hakkının önemine ilişkin eğitimlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Çocuğun ilk öğretmeni annedir, bu nedenle mevsimlik tarım işçisi ya da göçmen annelerin ailedeki pasif konumunu iyileştirmeye, annelerin iletişimlerini artırmaya yönelik tedbirlerin yer aldığı aile eğitim planları (okuma-yazma, dil ve iletişim becerileri, annelik ve çocuk bakımı vb.) hazırlanıp uygulanmalıdır (Uzun, Şahan, 2021). Almanya’da uygulanan ‘Hoş geldin sınıfları’ ve Avusturya’da uygulanan ‘Anne Almanca öğren’ gibi uygulamalar okul öncesi dönemde dil öğretimi olarak verilirken; ailelerin Türkçe öğrenmesi de teşvik edilebilir. Bu tür çalışmalarla okullaşma oranının artması ve ailelerin eğitime katılımı sağlanabilir (İşigüzel, Baldık, 2019). Çocukların okula ulaştırılması yanında, okullarda görevli öğretmen ve yöneticilerin de bu çocukların eğitimine yönelik eğitim almaları gerekmektedir. “Göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi uzun ve zorlu bir süreçtir. Bu nedenle okul liderleri ve öğretmenlerin, çok kültürlü, çok dilli ve farklı öğrenme ihtiyaçları olan bu çocukların eğitiminde desteklenmeleri gerekmektedir” (Ereş, 2015). Öğretmen adaylarına kaynaştırma eğitimine yönelik dersler verilmektedir, ancak kaynaştırma eğitimi sadece özel eğitime gereksinimi olan çocukları kapsamaktadır. Kaynaştırma ya da başka bir isimle verilecek eğitimlerin farklı

bölge ya da ülkelerden gelmiş çocukların okula, arkadaşlarına kaynaştırılmasını da kapsamı gerekmektedir. Bir kültürden diğer kültüre göç ederek orada yaşamak, yerleşmek, kendi kültürüne yabancılaşmadan yeni bir kültürle bütünleşme sağlamak kolay bir süreç değildir. Ancak değişen dünyaya en kolay uyum sağlayan insanoğlu için zor olmayan bir devinimdir. Almanya'daki Türk göçmenler açısından bugüne gelindiğinde birçok zorluk başarılmış, artık Türkler uyum sorunları yerine başarılarıyla gündeme gelmeye başlamıştır (Yılmaz, 2016). Göçmenlik hangi nedenle olursa olsun aileleri ile birlikte yer değiştiren çocukların eğitim hakkının kesintiye uğramaması, engellenmemesi önemlidir. Eğitim hakkı insan olarak, çocuk olarak en temel haktır. Bu haktan tüm çocukların yararlanabilmesi için ülkeler, yetkililer tüm anlaşmazlıkların üzerinde kararlar alıp yaptırımlar uygulamalıdır. COVID-19 salgınından çıkıp bu günlere gelmesinde katkısı olan Uğur Şahin ve Özlem Türeci' de göçmen ailelerin çocukları olarak bilim tarihine isimlerini yazdırmışlardır (Kuran, 2021). Sonuç olarak, bugünden tahmin edilmesi güç olan geleceğin belirsiz tehlikelerinden çıkılmasını sağlayacak kişiler belki de bugün eğitimine destek verilecek göçmen çocuklar olacaktır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki öneriler yer almıştır. Tüm göçmen çocuklar için geldikleri ülkenin dilini öğretecek çalışmalar yapılmalıdır. Göçmen çocukların ailelerine çocukların eğitimini önceleyecek yaptırımlar uygulanmalı, destek verilmelidir. Göç eden topluluk ile gelinen ülkenin birbirini tanımasına yönelik okul içinde etkinliklere yer verilmelidir. Okullarda velilere, özellikle annelere dil, çocuk eğitimi ve meslek edindirmeye yönelik eğitimler verilmelidir. Öğretmenlere, yönetici ve öğretmen adaylarına göçmen çocukların eğitimi ve yabancılara Türkçe eğitime yönelik eğitimler verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Çakırer Özservet, Y. (2015) Göçmen çocukların şehre uyumu ve eğitim politikası. Bulunduğu Eser; Edt. Y. Bulut, *Uluslararası göç ve mülteci uyumu sorununda kamu yönetiminin rolü*, Kocaeli Üniversitesi-Umuttepe Yayınları
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 213-234.
- Ereş, F. (2015) Türkiye'de göçmen eğitimi sorunsalı ve göçmen eğitiminde farklılığın yönetimi *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2): 017-030
- Eroğlu, Ö, B ve Gülcan, M.G.(2016) Göçle gelen ailelerin ve çocuklarının eğitim sorunları (Mersin İli Örneği),Bulunduğu Eser; Edt. Beycioğlu, K, Özer, N, Koşar, D, Şahin, İ. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları*, Pegem Akademi
- Gencer, T, E. (2017) Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, 54
- Gülcan, M, G. (2020) Çocuk işçiliğinin yarısı tarımda: 146 bin 'işçi çocuk' var, <https://www.gazeteduvar.com.tr/cocuk-isciliginin-yarisi-tarimda-146-bin-isci-cocuk-var-haber-1508077>
- Gümüştən, D.(2017)Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme, *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 2017, 10, 5,
- İşigüzel, B. ve Baldık, Y. (2019). Göçmen toplulukların eğitim sistemine katılımı sürecinde uygulanan eğitim ve dil politikalarının incelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 487-503.
- Kıral, B.(2020) Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 15, 170–189
- Kuran, E. (2021) *Onlar göçtü buradan, Türkiye'nin yeni göç nesli*, Mundi Kitap, İstanbul.

- Soydan, T. ve Karaman, Y. (vd.) (2008) "Eğitim hakkı", Eğitim bilimleri bakış açısıyla Türkiye Cumhuriyetinde eğitimin çağdaş değerlerle irdelenmesi çalıştay, 1-3 Mart 2008, Ankara.
- Şahan, G. (2021) Eğitimde politika geliştirmede gözetilecek temel kavramlar, Bulunduğu Eser; Edt. Balyer, A., Özcan, K, Bayram, *Eğitim politikaları*, A. Anı Yayıncılık
- Şahan, G. (2018) *Göçmen çocukların eğitimi, Almanya'da Türk çocukları*, Anı Yayıncılık
- Uzun, A. ve Şahan, G. (2021). Mevsimlik tarım işçisi annelerin ve çocuklarının eğitimlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(84): 1-18.
- Yılmaz, O. (2016) Almanya'daki başarılı entegrasyon örnekleri-rol model olarak Türkler. *Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*
- Yılmaz, O. (2022) Türk -Alman ilişkilerine mizah kavramı üzerinden dilbilimsel bir bakış, Bulunduğu eser; Edt. M.Ekti, O.Yılmaz, E.Zengin, *60. Yıl Göç ve Türk-Alman İlişkileri*, Detay Yayıncılık, Ankara

Makale Geçmişi	<i>Geliş:</i> 16.08.2022	<i>Kabul:</i> 24.08.2022	<i>Yayın:</i> 31.08.2022
Makale Türü	Araştırma Makalesi- Kuramsal		
Önerilen Atıf	Şahan, G. (2022).Göçmen Çocukların Eğitimi. <i>Journal of Research in Education and Teaching</i> . August, 11 (3), ss.130-134		